

INGEZONDEN.

Iets in het belang der fabriekmatige zuivelbereiding.

Inzender is **M. Bokma de Boer** (1847-1909) was eigenaar / directeur van de eerste zuivelfabriek in Friesland - Freia in Veenwoude, vanaf oprichting in 1879 tot 1906

Dat het verbruik van melk , zoowel tot voedsel als tot bereiding van boter en kaas, niet alleen bij de oude Grieken en Romeinen, maar ook bij verschillende andere volkeren der grijze oudheid bekend was, is een feit, niet alleen door de geschiedenis gestaafd, maar ook te bewijzen uit enkele Oud-Testamentische verhalen, waarin wij zelfs iets kunnen lezen betreffende de bereiding van boter en kaas.

Terwijl in die oude tijden die artikelen meer eigenaardig in ieder gezin, dat in staat was enig vee te onderhouden bereid worden alleen en uitsluitend om te voorzien in eigen behoeften, schijnt ten tijde van Karel den Groote het zuivelbedrijf meer overgebracht te zijn bij die personen, die zich in het bijzonder toelegden op landbouw en veeteelt, dus bij den zoogenaamden boerenstand.

De in de 18^e eeuw meer en meer ontwakende geest om alles te onderzoeken; de verbetering van verschillende middelen en wegen van verkeer; een en ander werkte natuurlijk ook ten gunste van de melk en hare producten. Vele geleerden van naam wijdden een deel hunner studiën aan dat onderwerp. De gunstige gevolgen bleven niet achterwege en deden hunnen gunstigen invloed gelden op de bereiding der zuivelproducten, altijd waar men zich niet angstvallig vastklampte aan de oude sleur.

Natuurlijk ontwikkelde zich het zuivelbedrijf als zelfstandige en hoogst belangrijke tak van nijverheid het best in die streken, waar de natuur zelve de meeste hulp daarbij verleende. Zoo werd ze in Europa het meest toegepast in de grasrijke en kruiderige bergstreken van sommige kantons van Zwitserland, in de grasrijke vlakten van enkele graafschappen van Engeland, b.v. in Cheshire, Somerset enz., in Holstein, Denemarken en niet het minst in ons Vaderland. Het zijn vooral die landen die zich het best leenen tot het houden van goed melkvee.

Voorzeker is het opmerkelijk dat onze zuivelproducten, die steeds op de groote wereldmarkt te Londen en elders het meest gezocht werden, reeds sedert eenige jaren feitelijk in waarde zijn gedaald, tot schade van velen in den lande. Reeds had de mededinging van Amerikaansche fabriekmatige zuivelproducten een gevoeligen knak gegeven aan den handel in die artikelen, vooral aan den onze maar toch hadden wij nog steeds den naam de „beste” te leveren.

Eensklaps trad Denemarken op als eene groote en ernstige mededinger en mocht het dat land gelukken onze zuivelproducten, zoo niet van de Londensche markt te verdringen, dan toch hunne waarde op zeer gevoelige wijze te doen dalen. En nog steeds zien wij dat de Deensche boter te Londen hooger en prijs bedingt dan onze, eens zoo beroemde en goed betaalde boter.

De oprichting van kunstboterfabrieken in ons land verschaftte, door de vervaardiging van een surrogaat, der natuurboter aan menig zuivelbereider en boterhandelaar het middel tot het plegen van bedrog, natuurlijk zeer tot schade van de natuurboter; het vertrouwen dat men nog had op onze zuivelproducten daalde hierdoor al meer en meer. Voeg daar nog bij, dat door die kunstboter-industrie ook eene groote hoeveelheid koemelk aan hare natuurlijke bestemming: voedsel of grondstof voor (natuur)boter en kaas onttrokken wordt, een factor, waarmede rekening dient gehouden te, worden. De kunstboterfabrieken toch koopen de melk geregeld duurder in dan door eenig zuivelbereider besteed kan worden.

Vele veehouders, verlost door die schijnbaar hooge prijzen, beschouwen hunne koemelk als een speculatief handelsartikel; ze onttrekken door den verkoop de melk aan het zuivelbedrijf en vergeten daarbij dat zij hun eigen bedrijf daardoor geheel uit zijn verband rukken. Immers: ze ontvangen van de verkochte melk geen druppeltje afgeroomde melk, karnemelk of wei terug, tot voeding van hun fokvee; ze moeten dientengevolge afstand doen van de veefokker en staan precies gelijk met gewone „melkventers”. Ik voor mij acht dat eene ramp, die men met kracht te keer moet gaan.

Dat Denemarken eenmaal, wat betreft uitvoer van boter naar Engeland, lang niet met ons konde mededingen blijkt uit de volgende cijfers, die ik onlangs toevallig in een Engelsch landbouwkundig blad vermeld zag. In 1849 bedroeg de uitvoer van boter uit ons land naar Engeland 200.797 Engelsche centenare,¹ in 1850: 226.821 en in 1852: 211.801, terwijl Denemarken in diezelfde jaren daarheen uitvoerde respectievelijk: 9535. 4696 en 4285 Engelsche centenare. En hoe staat het nu met dat cijfer in beide landen? Zouden wij, ten opzichte van ons land, niet eens treurige uitkomst verkrijgen, terwijl Denemarken steeds op dat gebied vooruitgaande is?²

Er wordt wel eens beweerd dat onze eens zoo beroemde zuivelprodukten bij name onze boter, feitelijk in waarde verminderd zijn. Ik kan mij daar niet mede vereenigen en ben te dien opzichte eene andere meening toegedaan. Toen namelijk de mededinging van Denemarken op het gebied der zuivel-industrie ernstig begon te worden, werd er bij ons op gewezen dat onze zuivelbereiders geen rekening hadden gehouden met de verbeteringen die op het gebied der zuivel-industrie in de laatste jaren in Denemarken waren ingevoerd, daartoe o. a.

1 Engelse centenare = 112 ponds = 50,7 KG.

2 1850 Invoer boter engeland N= 226.821 Cwts. D= 4696 Cwts. / 1895 N= 191.201 Cwts. D= 1.162.770 Cwts
Zie uitvoerige gegevens in Boek V.R.IJ. Croesen 1932 – is een heruitgave van (zhn.)

opgewekt door het goede voorbeeld van het, op industrieel gebied zoo machtige Amerika. Op ruwe wijze werd men bij ons uit den sluimer wakker geschud. Steeds gaf de Londensche markt duidelijk te kennen, dat zij de Deensche boter, bereid volgens een verbeterd stelsel, verkoos boven de onze.

Enkele personen gaven aan den wenk gehoor en trachtten, nu het getij verliep, bij tijde de bakens te verzetten. Zoo opende ik, toegerust met de noodige kennis op het gebied der fabriekmatige zuivelbereiding, in Denemarken, Noord-Duitsland en elders opgedaan de eerste roomboterfabriek in Friesland in September 1879 te Veenwouden. Met zeer weinig belangstelling werd deze inrichting door vakmannen of voorstanders der zuivelbereiding in Friesland begroet. Men haalde de schouders op toen ik in dat zelfde jaar de meening uitte: „dat de tijd niet ver af was dat er ook inrichtingen van dien aard in die provincie zouden opgericht worden.”

Men beriep zich op het rapport der commissie, „door het hoofdbestuur der Friesche Maatschappij van Landbouw in 1878 afgevaardigd naar Denemarken en Zweden, om de boterbereiding in die rijken na te gaan in verband met de inrichting der boerderijen aldaar” - dat te dier zake de vraag: „kunnen boter- en kaassfabrieken gelijk elders ook in Friesland vatbaarheid en en levensduur verkrijgen” - in volgenden zin beantwoordde (zie bladzijde 162 tweede serie, elfde jaargang der Mededeelingen en Berichten) - *„wij betwijfelen het of zulke aangeprezen boter- en kaassfabrieken in deze provincie wel opgang zouden maken. De ligging en de reeds bestaan de inrichtingen toch van onze boerderijen, het ongerief van het bijeenbrengen van de melk naar de fabriek, dat gemeenschappelijk werken, de moeite en kosten en het toezicht der administratie, het verschil in de waarde der melk van de eene of andere plaats of veesoort, afkomstig. Het ongelijke vetgehalte van het bijvoeder in den staltijd voor de boterquantiteit wettigt voorshands het vermoeden, dat de belangstelling en toetreding van de Friesche veehouders op deze en nog andere practische bezwaren zouden afstuiten.”*

En op hoeveel zuivelfabrieken kan Friesland nu reeds wijzen? Maar juist die menigte zuivelfabrieken die, vooral in de laatste jaren opgericht zijn, geven mij aanleiding tot het stellen van eene andere quaestie. Ik meen dat het meer dan tijd is voor de vestiging van een bond van fabriekmatige zuivelbereiders, met het doel: het vestigen en bevorderen van eendrachtige samenwerking omtrent alles wat strekken kan de koemelk tot de meeste waarde te brengen. Om dat doel goed te bereiken is het noodig tegelijkertijd een exportmaatschappij op te richten, met het doel: den verkoop, van zuivere natuurboter, kaas en vershe koemelk in groote hoeveelheden tegen de hoogst mogelijke prijzen te bevorderen”

Zooals bekend is, behoorden gelijkmatigheid in kleur, innerlijk gehalte, zoutgehalte, room, gedaante en verpakking tot den grootsten waardemeter voor boter en kaas. Om die „gelijkmatigheid” te verkrijgen dient er volgens een, vooraf aan te geven vast stelsel gewerkt te worden. Om die samenwerking te verkrijgen is

er een bond noodig, een bond die allen bindt, leidt en steunt. De export-maatschappij, als onmisbaar deel van dien bond, zorgt dat al die producten, op één punt aangevoerd, geplaatst worden. Door dat stelsel zullen de fabrieken zich uitsluitend hebben te bemoeien met de bereiding, verpakking en afzending volgens een nader vast te stellen reglement, terwijl de betaling van de door hen geproduceerde en afgeleverde artikelen binnen den kortst mogelijken tijd zal geschieden.

Wat den handel betreft, zal men een aanvoer van groote gelijkmatige partijen boter en kaas verkrijgen, wat het middel is om steeds hooge prijzen te bedingen en tevens om met succes het hoofd te bieden aan de mededinging der Deensche zuivelproducten, die, dat is mijne innige overtuiging, op den duur bepaald voor de onze de vlag zullen moeten strijken. Bovendien, en dit punt is ook van zeer veel belang, scheidt de bond zich een „eigen markt”- hij is in geen enkel opzicht afhankelijk van tusschenhandelaren, maar zoekt zijn eigen kanalen en doet zijn zaken regelrecht met de hoofdafnemers.

Ziedaar een plan, dat ik bij deze onderwerp aan de beoordeeling van eigenaren of bestuurders van zuivelfabrieken, met beleefd verzoek, bijaldien zij tot medewerking genegen zijn, mij vóór den 1e September e.k. franco te willen toezenden hun duidelijk adres. Bijaldien de belangstelling voldoende blijkt is het mijn voornemen de voorloopige deelnemers op nader te bepalen dag, plaats en uur bijeen te roepen tot het vaststellen der statuten, benoemen van een bestuur enz.,

Beleefd moedig ik u bij deze uit tot die medewerking en tot opwekking van anderen om deze hoogst nuttige zaak mede tot stand te brengen.

In de hoop en het vertrouwen hiermede iets tot stand gebracht te hebben in het belang eener echt vaderandsche industrie.

Achtend, Uw dienstwillige M. BOKMA de BOER.
Holland o/z. Smalst, Velsen, 31 Juli 1893.